

Taal in samenhang

Netwerkdag Landelijk Netwerk Taal

AUTEUR

JANNEKE DE WAAL-BOGERS

Hoofdredacteur, logopedist

Taalspecialisten en taalcoördinatoren uit het hele land troffen elkaar op 29 september in Utrecht voor de netwerkdag 'Taal in samenhang', georganiseerd door de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO). Rondom dit thema werden meerdere workshops georganiseerd. Ook vonden er twee plenaire lezingen plaats die door het publiek zeer goed werden ontvangen. In dit verslag leest u een korte samenvatting van deze twee lezingen.

Globaliseer het taalonderwijs: alle grenzen open?

Kris van der Branden (Professor taalkunde en lerarenopleider, Faculteit Letteren, KU Leuven) startte zijn lezing met een quote van Wagner: 'De wereld is drastisch veranderd, de school niet. En dus falen onze scholen niet. Ze zijn gewoon hopeloos verouderd'. Deze treffende quote onderstreept de resultaten van een onderzoek in Vlaanderen waarbij 17.000 scholieren werden bevraagd. Zij gaven aan dat het onderwijs in Vlaanderen niet aansluit op hun toekomst na hun schoolloopbaan. Van der Branden concludeerde dan ook dat in het onderwijs de sleutelcompetenties voor de 21e eeuw centraal zouden moeten staan. Voor taalonderwijs zijn deze competenties:

- Het vaardig, kritisch en doelgericht informatie kunnen verwerken. Er is tegenwoordig voor studenten zeer veel informatie voor handen;
- Feiten van meningen kunnen onderscheiden, aangezien op het internet de informatie niet per sé betrouwbaar is;
- Het helder kunnen communiceren en

helder verslag uit kunnen brengen;

- En dit alles bij voorkeur in meer dan één taal kunnen doen.

Op dit moment beheersen veel jongeren in Vlaanderen deze vaardigheden niet. Zo blijkt uit onderzoek van PIAAC dat 9 procent van de Vlaamse jongeren functioneel laaggeletterd is.

Met het oog op de toekomst benadrukte Van der Branden het belang van leesbevordering. De relatie tussen lezen buiten schooltijd en schoolsucces is zeer groot. Als een kind buiten schooltijd veel leest presteert het niet alleen beter op de vakken lezen en taal, maar op alle vakken. Van der Branden overpeinsde dat het er echter op lijkt dat de school ervoor zorgt dat het leesplezier bij kinderen wegebt.

Een ander punt van kritiek op het huidige taalonderwijs is dat de nadruk te veel ligt op spelling in plaats van op het schrijven van heldere, samenhangende teksten. Hierdoor blijken eerstejaars studenten aan het hoger onderwijs onvoldoende in staat

te zijn om goede teksten te schrijven. Ook de manier waarop nu de lessen begripPEND lezen worden aangeboden leidt volgens Van der Branden niet tot een goed resultaat. Niet alleen vinden studenten deze lessen saai, ook worden de verkeerde competenties getraind. Nederlandse en Vlaamse scholieren blijken erg goed te zijn in het beantwoorden van vragen waarvan het antwoord in de tekst staat. Dit is echter een verouderde competentie. Tegenwoordig moeten scholieren in staat zijn om een vraag te beantwoorden door zelf op zoek te gaan naar de juiste bron van informatie. Ze moeten de juiste bron leren selecteren. Hierbij moeten zij onder andere onderscheid kunnen maken tussen informatie uit een commerciële bron en een echt informatieve bron. Dit blijken scholieren erg moeilijk te vinden.

Wat is dan wél belangrijk om het taalonderwijs passend te maken voor de 21e eeuw? Van der Branden verwoordde dat studenten hun kennis flexibel moeten leren toepassen. Zij moeten in staat zijn kennis te kunnen gebruiken om authentieke problemen in uiteenlopende situaties op te kunnen lossen. Ook moeten zij in staat zijn hun kennis aan te wenden om genuanceerd te denken en weloverwogen oordelen te vellen. Door kennis van verschillende vakgebieden te koppelen en hierbij out of the box te denken kunnen zij tot originele oplossingen komen en zelfs innovatieve ideeën ontwikkelen. Uiteindelijk zullen scholieren dan de competenties hebben om de economie op gang te houden en problemen op te lossen waartoe de huidige generatie nog niet in staat is.

Hoe moet het taalonderwijs er binnen het

onderwijscurriculum uitzien om scholieren te bekwamen voor de 21e eeuw? Van der Branden gaf aan dat we af moeten van grenzen; les geven in alle vakken zorgt ervoor dat leerlingen blijven denken in vakken en informatie niet combineren. In zijn boek 'Onderwijs voor de 21ste eeuw' verwoordt hij het als volgt: 'De school van de vorige eeuw werd gedomineerd door haar muren en plafond. De school van de 21e eeuw moet gedomineerd worden door open ramen en deuren'. Is er dan nog een schoolvak 'taal' nodig in het curriculum? Hij denkt van wel. Nadat onderwerpen schoolvakoverstijgend zijn behandeld, kan tijdens de taalles gefocust worden op aspecten zoals leesstrategieën, leesbevordering, schriftelijke taal of woordenschat. Vervolgens is het van belang om deze aspecten te plaatsen in het grotere geheel. Hierdoor worden deze aspecten van de taalles meteen vertaald naar de praktijk en krijgen ze meer betekenis voor scholieren.

Dit alles illustreerde Van der Branden met een praktijkvoorbeeld. Op een basisschool probeerden kinderen een dreuzelvariant te verzinnen op zwerkbal. Zwerkbal

“
**DE WERELD IS
 DRASTISCH VERANDERD,
 DE SCHOOL NIET**
 ”

is een sport die in de Harry Potterboeken wordt beschreven en kan alleen worden gespeeld door tovenaars. Dreuzels zijn mensen zonder toverkracht. De leerlingen van de school wilden zelf zwerkbal spelen maar waren dreuzels. De leerkracht stimuleerde de leerlingen om de regels van dreuzelzwerkbal te bepalen. Dit deden zij samen in overleg. Vervolgens werden de regels opgeschreven. Een andere groep mocht vervolgens deze regels uitproberen en hierop feedback geven. Deze moest wel schriftelijk worden gegeven, met een passende toon. De feedback werd vervolgens door de scholieren verwerkt en op deze manier werden de 'officiële' regels van dreuzelzwerkbal bepaald. Vervolgens ontstond bij scholieren het idee om in plaats van het gebruikelijke paasvoetbaltoernooi, een dreuzelzwerkbaltoernooi te organiseren. Zij schreven hierover een brief aan de gemeente. De gemeente ging akkoord. De

scholieren stuurden uitnodigingen naar de andere scholen met uitleg over de regels van dreuzelzwerkbal. Uiteindelijk deed een groot aantal scholen mee met het dreuzelzwerkbaltoernooi.

Als laatste benadrukte Van der Branden dat het aanleren van de '21th century skills', net als het aanleren van alle vaardigheden, valt of staat met de leerkracht. De leerkracht maakt het ultieme verschil. De kwaliteit van het onderwijssysteem kan nooit hoger zijn dan de kwaliteit van de leerkracht.

**Omgaan met meertaligheid
 in de klas**

Goedele Vandommele (coördinator onderzoek en onderwijsondersteuning, Centrum voor Taal en Onderwijs, Leuven) presenteerde de resultaten van een onderzoek naar de plek van de thuistaal van tweetalige kinderen in de Nederlandstalige klas: het Validiv project (Valoriseren van Linguïstische Diversiteit).

Veel scholen voeren een enkel-Nederlands-beleid: op school wordt alleen Nederlands gesproken. Sommige scho-

len hangen zelfs bordjes met deze tekst op het schoolplein. Ouders en kinderen moeten daarom niet alleen hun taal maar ook hun cultuur bij de schoolpoort achterlaten. Schaadt dit niet het welbevinden van deze kinderen? Toch doen scholen dit met de beste bedoelingen. Beleidsmakers denken dat dit de integratie verbetert. Ook denken zij vaak dat de moedertaal van de kinderen te arm is, kinderen beheersen hun moedertaal niet goed genoeg. Door zoveel mogelijk in het Nederlands te spreken (vergroten van de 'time on task') denken beleidsmakers dat de kinderen een betere beheersing van het Nederlands behalen. Hiernaast geven leerkrachten aan dat zij onmogelijk alle andere talen kunnen beheersen en dus vanuit praktisch oogpunt Nederlands de voertaal in de klas wel moet zijn. Al deze argumenten om te kiezen voor een enkel-Nederlands-beleid klinken logisch, maar komen niet overeen met hetgeen we vanuit de literatuur weten over meertalige ontwikkeling van kinderen. Zo is bekend dat een goede moedertaalontwikkeling geldt als dé basis voor de tweede taal en dat daarom een goede ontwikkeling van de moedertaal belangrijk is. Het toelaten van de moedertaal in de klas lijkt het welbevinden van leerlingen te bevorderen en het leren te ondersteunen.

In Vlaanderen is onderzoek gedaan naar de taalkeuzes die Turkse kinderen maken als zij mogen kiezen welke taal zij in de klas gebruiken. Van de 30 scholen die voor dit onderzoek zijn benaderd, liet geen enkele school de moedertaal toe op school. Twee groepen kinderen zijn eerst bevestigd over hun beleving van hun taalontwikkeling. Alle kinderen gaven aan trots te zijn op hun Turkse achtergrond en Turkse taal, maar ze waren ook trots op hun Belgische identiteit en Nederlandse taalbeheersing. Ze gaven aan dat meertalig zijn leuk is. Ze begrijpen het enkel-Nederlands-beleid, maar zouden graag op het speelplein wél in hun moedertaal willen kunnen praten.

De groepen kinderen voerden vervolgens meerdere opdrachten uit waarbij zij samen

moesten overleggen. Ze mochten hierbij zelf kiezen in welke taal zij overlegden. Na analyse van de opnames bleek dat tijdens bijna drie vierde van deze overlegmomenten Nederlands werd gesproken. Tussen de 12 en 22 procent van de tijd werd er Nederlands gesproken, verder werden de talen gemengd. Als de leerlingen Turks spraken bestond de taal voor ongeveer één vijfde uit inhoudelijke taal (over de inhoud van de opdracht) en voor twee vijfde uit praktische en organisatorische mededelingen. Meer dan een kwart van de taal werd gebruikt voor het maken van grapjes en om gevoelens uit te drukken. De kinderen

waren flexibel in het gebruik van Nederlands en Turks. Het Turks ondersteunde de taaluitvoering en maakte daarnaast de inhoud van de taal rijker. Zo werden er woorden gebruikt die in het Nederlands niet bestaan. De kinderen gaven dan ook aan dat het Turks het uitvoeren van een taak soms gemakkelijker kan maken. Ook werd gezegd dat kinderen het fijn vonden om Turks op school te mogen spreken. Een kind gaf aan dat 'het voelde als thuis'.

Met deze uitspraak werd de lezing afgesloten, al werd hier tijdens de koffie nog volop over doorgepraat.

STICHTING LEERPLANONTWIKKELING NEDERLAND (SLO)

SLO is een expertisecentrum gericht op leerplanontwikkeling voor het primair-, speciaal- en voortgezet onderwijs. Er wordt hierbij gestreefd naar inhoudelijke samenhang in het onderwijs. De activiteiten van SLO die hierbij horen, richten zich op alle vakgebieden. Een greep uit de activiteiten:

- Het ontwerpen en valideren van landelijke leerplankaders met daarbij de kerndoelen, eindtermen, referentieniveaus en doorlopende leerlijnen;
- Het ontwikkelen en uitproberen van exemplarische leerplanconcretiseringen op school-, vak- en klasniveau (o.a. door middel van het ontwikkelen van voorbeeldmatige leerplanvarianten en voorbeeldlesmateriaal);
- Kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering door het doen van onderzoek en het uitgeven van publicaties.

Meerdere keren per jaar worden er netwerkbijeenkomsten voor taalspecialisten en -coördinatoren georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten worden actuele ontwikkelingen in het taalonderwijs belicht en vertaald naar de praktijk. Ook worden ervaringen uitgewisseld en wordt er gewerkt aan de groei van gezamenlijke deskundigheid. Op de website van het SLO is meer informatie te vinden over de netwerkbijeenkomsten, het Tijdschrift Taal dat door SLO wordt uitgegeven en andere relevante achtergrondinformatie.

Bron: www.slo.nl